

การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาว
ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

นางศิริมา เจนจิตมัน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2529

ISBN 974-566-239-9

013377

i 15872506

AN ANALYTICAL STUDY OF KLON PLENG YAO DIDACTIC LITERATURE
IN THE REIGN OF KING RAMA III

Mrs. Sirima Janjitmun

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Thai

Graduate School

Chulalongkorn University

1986

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอน
 เพลงยาวในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 โดย นางศิริมา เจนจิตมัน
 ภาควิชา ภาษาไทย
 อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
 เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต:

..... *[Signature]*

(รองศาสตราจารย์ ดร.สรชัย พิศาลบุตร)

รักษาการในตำแหน่งรองคณบดีฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติราชการแทนรักษาการในตำแหน่งคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... *[Signature]* ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์วัชร รมยะนันท์)

..... *[Signature]* กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมน์ดาคา)

..... *[Signature]* กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารดา กิระนันท์)

..... *[Signature]* กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภท
กลอนเพลงยาวในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว

ชื่อนิสิต

นางศิริมา เจนจิตมัน

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต

ภาควิชา

ภาษาไทย

ปีการศึกษา

2528

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและเผยแพร่วรรณกรรมคำสอน
ประเภทกลอนเพลงยาวในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งที่เป็น
ต้นฉบับตัวเขียนและที่ตีพิมพ์แล้ว การศึกษามุ่งวิเคราะห์ลักษณะการแต่ง เนื้อหา
ตลอดจนความเชื่อและค่านิยมที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมคำสอน

ผลของการวิจัยพบว่า วรรณกรรมคำสอนในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้แต่งด้วย
กลอนเพลงยาวมากที่สุด ส่วนใหญ่เป็นกลอนเพลงยาวที่แต่งตรงตามแบบแผน
วรรณกรรมคำสอนดังกล่าวนี้ มีการใช้กลวิธีในการประพันธ์ที่น่าสนใจช่วยให้วรรณกรรม
คำสอนซึ่งดูเหมือนจะมีแต่ข้อคิดหรือคติ น่าอ่านและเข้าใจง่ายขึ้น ทั้งยังน่าเชื่อถือ
ควรค่าแก่การปฏิบัติตาม กลวิธีดังกล่าว ได้แก่ การขึ้นต้นเรื่องที่จะสอน ไม่เพียง
แต่ขึ้นต้นด้วยเนื้อหาคำสอนเท่านั้น วรรณกรรมคำสอนส่วนใหญ่ยังขึ้นต้นด้วยการกล่าว
อารัมภบท คือกล่าวถึงประวัติของเรื่อง ทำให้ผู้อ่านทราบเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา
ของเรื่องนั้น กล่าวแสดงความในใจ ช่วยทำให้ผู้อ่านเข้าใจภูมิหลังของวรรณกรรม
คำสอนนั้น ผู้แต่งใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องด้วยการใช้ความเรียงแบบเทศนาโวหาร
รูปแบบของการเล่านิทาน และรูปแบบของจดหมาย กลวิธีหลากหลายเช่นนี้ช่วยทำ
ให้เนื้อหาคำสอนไม่น่าเบื่อ ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินและคติสอนใจในคราวเดียวกัน
โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้รูปแบบของจดหมาย นับเป็นการเริ่มใช้รูปแบบใหม่ในการ

ถ่ายทอดเนื้อหาคำสอน และอาจเป็นแนวทางของวรรณกรรมคำสอนรูปแบบจดหมาย
 ในสมัยต่อมา นอกจากนี้แล้วผู้แต่งยังใช้กลวิธีการสอนอื่น ๆ เข้าไปประกอบเพื่อ
 ให้วรรณกรรมคำสอนนั้นน่าอ่าน เข้าใจง่าย ทั้งยังน่าเชื่อถือ กล่าวคือ นอกจาก
 จะสอนแบบตรงไปตรงมาแล้ว ยังสอนโดยอ้างว่าเป็นคำสอนที่มีมาแต่โบราณ มี
 การสอนโดยวิธีเปรียบเทียบ และโดยบอกผลของการกระทำ หลังจากที่ผู้แต่งได้
 กล่าวถึงเนื้อหาคำสอนต่าง ๆ แล้ว ในตอนท้ายของเรื่องผู้แต่งยังได้กล่าวสอนย้ำ
 เพื่อเน้นความสำคัญของการสอนเหล่านั้นอีกครั้งหนึ่ง ทั้งยังได้บอกประวัติของเรื่อง
 และกล่าวแสดงความในใจของผู้เขียนประกอบไว้ด้วย ลักษณะดังกล่าวทั้งหมดนี้
 จัดได้ว่าเป็นคุณค่าทางด้านลักษณะการแต่งอย่างหนึ่ง

อนึ่ง เนื้อหาของวรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในสมัย
 รัชกาลที่ 3 นี้ ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านศีลธรรม จริยธรรม และสังคม
 ในด้านคุณค่าทางศีลธรรม เป็นการสอนให้คนทำความดีต่าง ๆ โดยอาศัยหลัก
 คำสอนทางพระพุทธศาสนา ในด้านคุณค่าทางจริยธรรม เป็นการสะท้อนให้เห็นสิ่ง
 ที่บุคคลควรประพฤติปฏิบัติ ทั้งในด้านส่วนตัวและการประพฤติปฏิบัติต่อผู้อื่น ใน
 ด้านคุณค่าทางสังคม ช่วยให้ผู้อ่านทราบถึงสภาพสังคมในสมัยนั้นว่า มีการแบ่งชนชั้น
 ในสังคม และเนื้อหาคำสอนเป็นการสอนให้ทุกคนรู้จักหน้าที่และวางตัวให้เหมาะสม
 เป็นการช่วยให้สังคมดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้
 เห็นความสำนึกทางสังคมในการที่จะอยู่ร่วมกัน เพราะสังคมสมัยนั้นมีไข้จะตีราบริ่น
 ทั้งหมด หากมีการประพฤติไม่ดียูบ่าง อยากรักก็ตาม แม้ว่าเนื้อหาคำสอนเหล่านี้
 จะมิใช่ของใหม่ เป็นการย้ำคำสอนเดิม แต่ก็แสดงให้เห็นการสืบเนื่องทางความคิด
 การเคารพเชื่อฟังบรรพบุรุษ และการนับถือพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในรัชกาลที่ 3 นี้
 ยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคมสมัยนั้น อันได้แก่ ความเชื่อเรื่อง
 บุญ-บาป กรรม ชาตินี้-ชาติหน้า และนรก-สวรรค์ ส่วนค่านิยมได้แก่การเคารพ

พระมหากษัตริย์ การเคารพบรรพบุรุษ การวางตัว การยกย่องผู้มีความรู้ การยกย่องเจ้านายและขุนนาง การยกย่องคุณความดี การนับถือพุทธศาสนา และการประพฤติปฏิบัติของผู้หญิง ความเชื่อและค่านิยมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 ยังคงเป็นสังคมพุทธศาสนา เป็นสังคมที่มีการยอมรับและยกย่องผู้ที่เหนือกว่าในด้านต่าง ๆ เป็นสังคมที่มีแบบแผน โดยมีคำสอนทางพระพุทธศาสนาและคำสอนของบรรพบุรุษ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต กล่าวได้ว่าวรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในรัชกาลที่ 3 นี้มีคุณค่าทั้งในด้านลักษณะการแต่งและเนื้อหาสมควรได้รับการเผยแพร่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยนี้ คือ ควรมีการค้นคว้า รวบรวม และศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภทอื่นในสมัยเดียวกัน

Thesis Title An Analytical Study of Klon Pleng Yao
 Didactic Literature in the Reign of
 King Rama III

Name Mrs. Sirima Janjitmun

Thesis Advisor Assistant Professor Cholada Ruengruglikit

Department Thai

Academic Year 1985

ABSTRACT

This thesis aims to collect and disseminate the didactic literature (Klon Pleng Yao) during the period of King Rama III both in the form of original manuscripts and published copies. The thesis discusses the styles, content, beliefs and attitudes in the didactic literature.

The study reveals that the didactic literature during the period of King Rama III is most likely written in Klon Pleng Yao. Most of these (Klon Pleng Yao) poems are written in the conventional fashion. By the application of a very interesting writing techniques, these works, which seem to contain merely thoughts, became more readable, understandable and applicable. These writing techniques include how to start the stories. The poets would start the stories not only with didactic contents but also with the introduction into the historical background of each story, as well as the poet personal feeling, unabling readers to understand the story background. The story

development is made by mean of didactic, narratire and letter form. These various methods keep the stories from being tiring and the readers will get both pleasure and thought at the same time. The use of letter form is a new style in conveying didactic idea, it may serve as a precedent for later works. In addition, the poets also use other didactic methods to make their works more readable, understandable and believable. Apart from the direct approach, the poets refer to the old-day teachings as well as resort to the comparative method and arvilation of the consequence of such deeds. After the didactic content has been explained, the writers emphasized the didactic thought in the end in order to underline the significant of the story. These rhetoric characteristics are of great value to literary writing.

Farthermore, the contents of these didactic works during the period of King Rama III reflect the value regarding ethics, morality and society. In relation to ethics, they teach people to behave properly according to the Buddhist doctrin. Regarding the moral values, they serve as a reflection of a good model which people should follow. Regarding social values, they enable readers to understand the social condition during that period. Readers will be aware of the social class distinction. The content will assist people in realizing their own duties and behaving properly. They help

contribute to social discipline. Furthermore, they reflect social conscience. However, these didactic thoughts are not new, they reveal the continue of thinking, ancestor obedience and faith in Buddhism.

Moreover, these Klon Pleng Yao poems during the reign of King Rama III reflect the beliefs and values of people in society; such as, belief in Kama, reincarnation, hell and heaven, and value in monarche respect, respect for ancestor, proper behavior for women, admiration of scholars, nobles and good-deeds, and faith in Buddhism. These beliefs and values relect the fact that society during the period of King Rama III is a Buddhist society. It is a society in which those who are exquisite in various ways are accepted and admired, it is a disciplined society based on Buddhist teachings and those of ancestor. These didactic literature of this period have a great value both in literary style and content, and they are worth disseminating.

The other suggestion for this study is a more research in the contemporary didactic literature.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์อันดียิ่งของ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ให้ทั้งความรู้ความ
เข้าใจ คำแนะนำที่มีประโยชน์ และสละเวลาช่วยตรวจแก้วิทยานิพนธ์ตลอดมา
ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์วัชรวิ รมยะนันท์
รองศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมันคดา ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารดา กิระนันท์
ที่กรุณาให้คำแนะนำและตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลงอย่างเรียบร้อย

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้กำลังใจและคอยช่วยเหลือ
จนกระทั่งวิทยานิพนธ์สำเร็จลงได้

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้พอมีคุณค่าอยู่บ้าง ผู้วิจัยขออุทิศความดีทั้งหลาย
อันบังเกิดขึ้น แก่พ่อแม่ ครูอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัย ตลอดจน
กวีผู้สร้างผลงานวรรณกรรมทุกท่าน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
กิตติกรรมประกาศ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
๒. ขอบเขตของการวิจัย	4
๓. ความมุ่งหมายในการวิจัย	5
๔. วิธีดำเนินการวิจัย	6
๕. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำสอน	7
2.1 ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำสอนก่อนสมัย รัชกาลที่ 3	7
2.1.1 วรรณกรรมคำสอนสมัยสุโขทัย	7
2.1.2 วรรณกรรมคำสอนสมัยอยุธยา	10
2.1.2.1 วรรณกรรมคำสอนประเภทโคลง	10
2.1.2.2 วรรณกรรมคำสอนประเภทร่าย	14
2.1.2.3 วรรณกรรมคำสอนประเภทคำฉันท์	14
2.1.3 วรรณกรรมคำสอนสมัยธนบุรี	16
2.1.3.1 วรรณกรรมคำสอนประเภทคำฉันท์	16
2.1.3.2 วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอน	17

2.1.4	วรรณกรรมคำสอนสมัยรัตนโกสินทร์ใน รัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2	18
2.1.4.1	วรรณกรรมคำสอนประเภทโคลง	19
2.1.4.2	วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอน	19
2.2	ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำสอนในสมัยรัชกาลที่ 3 ..	20
2.2.1	ปัจจัยที่ผลักดันให้มีการแต่งวรรณกรรมคำสอน ในรัชกาลที่ 3	20
2.2.1.1	ปัจจัยจากภายในประเทศ	20
2.2.1.1.1	พระราชปราชญ์ของ รัชกาลที่ 3 ในการแต่ง สุภาษิต	20
2.2.1.1.2	ความรู้หนังสือไทยตกต่ำ	22
2.2.1.1.3	คนไทยหมกมุ่นในการ สู้รบ	23
2.2.1.1.4	พระพุทธศาสนาวิวัฒนาการ	24
2.2.1.2	ปัจจัยจากภายนอกประเทศ	26
2.2.2	ประวัติของวรรณกรรมคำสอนในสมัยรัชกาลที่ 3	28
2.2.2.1	วรรณกรรมคำสอนประเภทร้อยแก้ว ...	29
2.2.2.2	วรรณกรรมคำสอนประเภทโคลง	31
2.2.2.3	วรรณกรรมคำสอนประเภทฉันท์	33
2.2.2.4	วรรณกรรมคำสอนประเภทคำฉันท์	37
2.2.2.5	วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาว	38

	หน้า
บทที่ 3	
ลักษณะการแต่งวรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวใน รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	47
3.1 คำรูปแบบ	47
3.1.1 รูปแบบคำประพันธ์ที่ใช้ในวรรณกรรมคำสอน ประเภทกลอนเพลงยาวในสมัยรัชกาลที่ 3	48
3.1.1.1 รูปแบบคำประพันธ์ที่เป็นกลอน เพลงยาวล้วน ๆ	48
3.1.1.2 รูปแบบคำประพันธ์ที่เป็นกลอน เพลงยาวและมีโคลงสี่สุภาพ คอกท้าย	48
3.1.2 พัฒนาการของกลอนเพลงยาว	51
3.1.2.1 กลอนเพลงยาวก่อนสมัยรัชกาลที่ 3	52
3.1.2.2 กลอนเพลงยาวสมัยรัชกาลที่ 3 ..	55
3.1.3 ลักษณะเฉพาะของกลอนเพลงยาวที่ปรากฏใน วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาว ในสมัยรัชกาลที่ 3	60
3.1.3.1 จำนวนคำในแต่ละวรรค	60
3.1.3.2 สัมผัส	62
3.1.3.3 คำกลอนของแต่ละเรื่อง	63

3.2	ค่านกลวิธีการประพันธ์	65
3.2.1	กลวิธีการขึ้นต้นเรื่อง	65
3.2.1.1	ขึ้นต้นควยอาร์มภพ	65
3.2.1.1.1	บอกประวัติของเรื่อง	65
3.2.1.1.2	กล่าวไหว้ครู และ บอกประวัติของเรื่อง	66
3.2.1.1.3	กล่าวความในใจ	68
3.2.1.2	ขึ้นต้นควยเนื้อหาคำสอน	70
3.2.2	กลวิธีการดำเนินเรื่อง	71
3.2.2.1	โดยวิธีใช้ความเรียงแบบเทศนาโวหาร	71
3.2.2.2	โดยวิธีใช้รูปแบบจดหมาย	71
3.2.2.3	โดยวิธีเล่านิทาน	72
3.2.3	กลวิธีการลงท้ายเรื่อง	73
3.2.3.1	กล่าวสอนย่ำ	74
3.2.3.2	กล่าวสอนย่ำ และบอกประวัติ ของเรื่อง	74
3.2.3.3	กล่าวสอนย่ำ บอกประวัติของเรื่อง และกล่าวแสดงความในใจของ ผู้แต่ง	75
3.2.3.4	กล่าวสอนย่ำ และกล่าวแสดง ความในใจของผู้แต่ง	77
3.2.3.5	บอกประวัติของเรื่อง และกล่าว แสดงความในใจของผู้แต่ง	78

3.2.4	กลวิธีการสอน	79
3.2.4.1	สอนแบบตรงไปตรงมา	79
3.2.4.2	สอนโดยอ้างว่าเป็นคำสอนที่มี มาแต่โบราณ	80
3.2.4.3	สอนโดยวิธีเปรียบเทียบ	82
3.2.4.4	สอนโดยวิธีบอกผลของการกระทำ	84
บทที่ 4	เนื้อหาในวรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวใน รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	88
4.1	เนื้อหาที่สอนเจ้านาย	89
4.1.1	คำสอนจากเพลงยาวถวายโอวาท	89
4.1.1.1	การปฏิบัติตน	90
4.1.1.2	การปฏิบัติต่อผู้อื่น	91
4.1.2	คำสอนจากเพลงยาวเจ้าพระ	93
4.2	เนื้อหาที่สอนขุนนางที่เป็นสุลาการ	96
4.2.1	การปฏิบัติตนในคานการพิจารณาคดี	96
4.2.2	การปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ..	96
4.3	เนื้อหาที่สอนราษฎร	99
4.3.1	เนื้อหาที่สอนผู้หญิง	100
4.3.1.1	การปฏิบัติตน	100
4.3.1.1	การปฏิบัติต่อสามี	101
4.3.2	เนื้อหาที่สอนเด็ก	103
4.3.2.1	การปฏิบัติตนโดยมีความเชื่อและ ความศรัทธาตามหลักพระพุทธศาสนา	104
4.3.2.2	การกระทำดีตามหลักพระพุทธศาสนา	105
4.3.2.3	การละเว้นความชั่ว	106

4.3.3	เนื้อหาที่สอนคนทั่วไป	107
4.3.3.1	คำสอนจากสุภามิสสอนชายหญิง	107
4.3.3.1.1	การปฏิบัติตนตาม หลักพระพุทธศาสนา	107
4.3.3.2	คำสอนจากสุภามิสศิษยานุศิษย์	110
4.3.3.2.1	การปฏิบัติตน ...	110
4.3.3.2.2	การปฏิบัติต่อผู้อื่น	
4.3.3.2.3	การชี้แนะให้เห็น ธรรมชาติของชีวิต และโลก	113
4.4	เนื้อหาที่สอนทาส	114
4.4.1	การปฏิบัติตน	115
4.4.2	การปฏิบัติต่อผู้อื่น	117
บทที่ 5	ความเชื่อและค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรม	121
5.1	ความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรม	
5.1.1	ความเชื่อเรื่องบุญ-บาป	122
5.1.2	ความเชื่อเรื่องกรรม	122
5.1.3	ความเชื่อเรื่องชาตินี้-ชาติหน้า	123
5.1.4	ความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์	124
5.2	ค่านิยมที่ปรากฏในวรรณกรรม	125
5.2.1	การเคารพพระมหากษัตริย์	126
5.2.2	การเคารพบรรพบุรุษหรือผู้ที่เป็นผู้ใหญ่กว่า ..	127
5.2.3	การประพฤติปฏิบัติของผู้หญิง	128
5.2.4	การวางตัว	129
5.2.5	การยกย่องผู้มีความรู้และนักปราชญ์	130
5.2.6	การยกย่องผู้มียศศักดิ์	130
5.2.7	การยกย่องคุณธรรม	131
5.2.8	การนับถือพุทธศาสนา	132

บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	134
บรรณานุกรม	138
ประวัติผู้เขียน	144